

ЩОДО НАЛЕЖНОГО СУБ'ЄКТА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Віталій Володимирович РОМАНЮК,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства факультету №1
<https://orcid.org/0000-0001-6077-4591>*

Якісно проведений огляд місця події при розслідуванні будь-якого кримінального правопорушення, тим більше такого особливо тяжкого злочину як вбивство, є запорукою успішного виконання завдань кримінального провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України. Колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у своїй постанові від 7 серпня 2019 року (справа № 607/14707/17, провадження № 51-2604 км 19) зауважила, що умовами допустимості доказів крім одержання фактичних даних із належного процесуального джерела; одержання фактичних даних у належному процесуальному порядку; належне оформлення джерела фактичних даних, є одержання фактичних даних належним суб'єктом.

Значимою слідчою (розшуковою) дією при розслідування вбивства для збирання доказової інформації є огляд місця події, проведення якого допускається навіть до початку досудового розслідування. Саме в цей час, коли кримінальне провадження ще не зареєстровано в ЄРДР та не розпочате, питання щодо суб'єкту проведення огляду місця події є актуальним та таким, що потребує окремого дослідження.

Чинний КПК України не містить визначення такого поняття, як «уповноважена особа на проведення огляду». В той же час, положеннями ч. 1 ст. 237 КПК України передбачено, що огляд проводить слідчий або прокурор. Нагадаю, що за загальним правилом, право на проведення слідчих (розшукових) дій надано й керівнику органу досудового розслідування (ч. 2 ст. 39 КПК України), за дорученням слідчого або прокурора оперативним підрозділам (ч. 1 ст. 41 КПК України), а після внесення змін до КПК України, згідно із Законом № 2617-УП від 22.11.2018 р., – ще й дізнавачам, які користуються при цьому повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 40-1 КПК України).

Зазначимо, що дізнавач, відповідно до п. 4-1 ч. 1 ст. 3 КПК України, – це не лише службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податково-законодавства, органу Державного бюро розслідувань, а також, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, що по суті означає наділення обидвох учасників однаковими, визначеними у КПК України, повноваженнями.

Відповідно до Наказу МВС України від 20.05.2020 р. № 405 «Про затвердження положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» про уповноваження працівника поліції іншого підрозділу, який здійснюватиме досудове розслідування кримінальних проступків, Головою Національної поліції України, начальниками ГУНП, начальниками відповідних територіальних підрозділів поліції або особами, що виконують їхні обов'язки, видається наказ. За змістом цього підзаконного акту, можна зробити висновок, що на проведення дізнання, а значить, і на провадження слідчих (розшукових) дій у територіальних підрозділах поліції, можуть бути уповноважені і дільничні офіцери поліції, і інспектори ювенальної превенції, і інші співробітники поліції, які під час їх проведення користуються повноваженнями слідчого. Відразу зауважимо критику колег з прокуратури та слідчого управління, яка полягає у тому, що, незважаючи на однакові повноваження в частині проведення слідчих (розшукових) дій, кожен з цих учасників може здійснювати свою процесуальну діяльність не однаково якісно, і це пов'язане з різним рівнем їх компетентності.

З цього приводу акцентуємо увагу на тому, що в професійних програмах первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліцію за такими спеціалізаціями як інспектор патрульної поліції, слідчий, оперуповноважений карного розшуку, дільничний офіцер поліції у розділі професійно-теоретичної підготовки передбачено вивчення такої дисципліни, як основи кримінальної процесуальної діяльності поліції. Іншими словами, знання у сфері загальних умов і правил проведення такої слідчої (розшукової) дії як огляд місця події, отримують всі особи, які закінчили первинну професійну підготовку за професією «Поліцейський». Однак цілком логічним є твердження, що знання випускників вищих навчальних закладів за спеціальністю «Право», при підготовці слідчих, де вивчення навчальної дисципліни «Кримінальний процес» більш тривале та передбачає як теоретичне, так і практичне відпрацювання проведення слідчих (розшукових) дій, буде значно глибшими, ніж в осіб, які закінчили лише первинну професійну підготовку.

У зв'язку з цим виникає питання щодо гарантій забезпечення прав і свобод учасників слідчих (розшукових) дій, які проводяться не тільки дізнавачем, слідчим чи прокурором, а й іншими уповноваженими особами.

Про підвищення процесуального статусу дізнавача та уповноваженої особи свідчать положення ст. 298-1 КПК України, якими процесуальними джерелами доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК, також визнаються пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Більше того, навіть у кримінальному провадженні щодо злочину на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора такі заходи можуть бути допущені як докази. Звичайно, це окрема для обговорення тема, але сутність таких змін до КПК зрозуміла – це розширення кола уповноважених на проведення досудового розслідування осіб.

Як було вже зазначено, КПК України у ч. 1 ст. 236 закріплює винятково за слідчим і прокурором право на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. Законодавець закріпив дане правило з метою встановлення додаткових гарантій для забезпечення конституційного права особи на недоторканість житла. Така позиція знайшла своє відображення в постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29.01.2019 р. (справа № 466/896/17 провадження № 51-7795 км 18), в якій вказано на те, що за змістом ч. 1 ст. 236 КПК виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається особисто на слідчого чи прокурора і не може бути доручене в порядку п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК відповідним оперативним підрозділам.

Відомо, що у відповідності до ч. 2 ст. 237 КПК України огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється за правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Тобто огляд житла чи іншого володіння особи також повинен бути здійснений слідчим або ж прокурором. Однак із запровадженням з 01.07.2020 року інституту дізнання під час реалізації даної норми на практиці виникають проблеми. Так, призначені на посади штатні дізнавачі та закріплені для виконання таких функцій наказом керівника територіального підрозділу інші співробітники поліції включаються до складу слідчо-оперативних груп і здійснюють виїзди на місце події, яким може бути житло чи інше володіння особи. У таких випадках огляд місця події здійснюється іншим, не передбаченим в КПК України суб'єктом, а саме дізнавачем чи особою, уповноваженою на проведення досудового розслідування кримінальних проступків, що суперечить положенням ч. 2 ст. 237 КПК України. Забезпечити виїзд на місце події, яким є житло чи інше володіння особи, виключно слідчим у реаліях сьогодення неможливо через їх штатну численність слідчих та завантаженість.

Ми добре розуміємо, що у великих містах проблем із виїздом саме слідчого на місце події для проведення огляду не буде, на відміну від, так званої, периферії, де не тільки відчувається кадровий голод, а й не останню роль відіграє віддаленість від територіальних підрозділів поліції, де базується слідчо-оперативна група. Саме у таких виняткових випадках, уповноважена на здійснення дізнання особа іншого підрозділу, наприклад, поліцейський офіцер громади, може, на нашу думку, здійснити комплекс початкових невідкладних процесуальних дій не тільки в межах дізнання по кримінальним проступкам, а й реалізувати свої повноваження для фіксації слідів вчиненого злочину та організації пошукових заходів.

Як наслідок, пропонуємо закріпити в КПК України норму про те, що проведення огляду місця події, у тому числі житла чи іншого володіння особи, до внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань здійснюється уповноваженою особою, а саме слідчим, прокурором, дізнавачем чи будь-яким іншим співробітником поліції, якому за законом надані відповідні повноваження. Регламентація такого універсального статусу особи стосовно проведення огляду буде сприяти ефективності кримінального провадження та уникненню можливих спірних ситуацій щодо суб'єкту здійснення огляду місця події.

Для гармонізації законодавчих норм з їх практичним застосуванням, нами запропоновано ч. 1 ст. 237 КПК України викласти в такій редакції: «З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, уповноважена особа проводить огляд місцевості, приміщення, речей та документів».